

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Преплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашље овај лист.

ХРВАТСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ,

ЊЕГОВА САДАШЊОСТ И ЊЕГОВА БУДУЊНОСТ.

Два три ли дана иза онога, како се пригодом прве представе „Травијате“ догодила у народном позоришту позната она саблазан, донеле су овдашње новине вест, да ће се опера 15. маја о. г. укинути.

Пошто се та вест у загребачким круговима стала на разне начине тумачити, држим за дужност, да и ја коју рекнем с разлога, не би ли тим потакао вишестрано и корисно расправљање о тако важном предмету, док је још времена.

Унапред констатујем, да се мене врло чудно дојмило то смртно звоно опери, зазвонив управо у најнезгоднији час. Јер огласивши се а темпо после оне саблазни и нехотице ми дозва ове мисли: или су надлежни кругови, који имају одлучивати о напретку, или наратку хрватског позоришта, споразумни с догађајем од 11. марта, или нису споразумни. Ако су споразумни, те га одобравају, тада или им је добро дошао, да своју рођену одговорност за унапређење наше уметности свале са своје немарности на леђа „опћинства“, које ју је „одсудило“, или, да то учине, како се већ у неком листу рекло, с особне ненаклоности према опери. Ако нису споразумни, тада изгледа, као да су га се преплашили, па им ваља једном и „опћој жељи“ савесно одговорити.

Види се дакле свакако одатле, да је био ово најнезгоднији час трубити у свет гласове о закључцима, за које се хоће врло мирна и врло патриотична расправљања.

Било међу тим како му драго, ја ћу већ у напред рећи, да не могу у пркос свима злокобним гласовима веровати, да ће се укинути опера, а то ћу да оправдам овим чланком, у ком ћу покушати, да испитам стање наше драме и

наше опере, и последице, које би настале с укинућа опере и битне услове њиховом даљнем напредном опстанку.

Са жалашћу ми ваља признати, да се од сталног уведења опере на нашем позоришту, дакле од г. 1872, почео међу драмом и опером развијати врло пагубни антагонизам. То јест, настала је нека неумесна конкуренција о првенство, а то натицање уродило је неслогом, и то таквом неслогом, да она данас прети расулом читавом заводу, подигнутим толиким трудом, толиким жртвама и толиким надама целог хрватскога народа.

Извори тог антагонизма, тог непрестаног трвења једне и друге гране, имају се потражити понајпре у управи самој, за тим у опћинству, а напоскон у самом позоришном особљу.

Овом чланку није задатак писати повест хрватског позоришта, нити критиковати рад свих оних управа, што их је наше позориште већ преживило, — томе сад овде нити је места, нити су ми на руци сви податци, који би могли служити за темељ таковој критици. У главном ми је само констатовати, што се већ давно признало, да су све управе до данас биле само покуси, да су биле мањкаве, које с неуредних одношаја на позоришту, које с неструковњаштва и недостатка драматуршко-управне вештине, које са свога одношаја према влади.

За ваљану управу позоришну изискује се само један човек, а тај мора да је читав и самосталан; он мора да је стекао практичне вештине, те да познаје сва уметничка и техничка средства и финесе за управу великог уметничког института, а за тим да није присиљен покоравати се моћном упливу виших фактора, који си присвајају неки посве неосновани

и по напредак позоришта штетни надзор, већ само правим потребама, које му показује око струковњаштва и срце домољуба.

Радо ћу допустити, а и признајем, да је свега тога понешто било у нашим позоришним управама, а не ћу двојити ни о патриотизму, — ал' су све то одмаздили с друге стране наши ситни одношаји, који нису никад знали лучити ствар од особе, сврху од средства, пожртвовање од таштине.

К свим споменутим манама и недостатцима придружили су се већи захтеви публике, увела се год. 1868. оперета, кашње мешовита опера, а напоскон г. 1872. и стална опера. Тиме се буџет отеретио, те почео расти дуг.

Сталним уведењем опере још се више отештао положај управе, те она није обратила једнаке пажње обадвема гранама хрватског позоришта, а више тога пропустила је учинити, да осигура народном хрватском позоришту сталну будућност и сталан напредак.

Садања је управа морала услед знатног дефицита приступити и к знатној редукацији плата драматског и оркестралног особља. Како ли несретна и неправедна беше та замисао, најбоље су доказале врло честе размирице са драматским особљем, јер се у њ бачила клица уверења, или ако хоћете сумња, да се оно понижује. То је уродило кликом: „Драма плаћа оперу!“

Јасно је, с каквом је љубављу под тим околностима драма ишла на извршивање свога уметничког задатка, пошто се није ни обезбеђењем своје будућности отштетила. Борило се управо само о екзистенцији — а за напредак —

Толико су посредно или непосредно допринеле антагонизму. Да како да се то збивало по вишем налогу. (Не без обзира на виши разбор. У.)

Опћинство са своје стране носи такођер неку одговорност ради тога, што је антагонизам ове године постигао вршак, јер је фактично протезовало оперу, а клонило се драме, што најбоље сведочи полазак представа. Тако су се „Фуршамболти“, најдуховитији и најкраснији играчки и новитет ове сезоне, приказивали пред празном кућом, док ће опера „Чувидски плес“ која се у Загребу кроз две године бар 30 пута певала, још и данас напунити кућу.

У том се смеру да како не може прописивати ничијем укусу, а најмање страним елементима,

али би се могло и морало очекивати од патриотичног и углађеног дела хрватског загребачког опћинства, да ће драму, којој је задатак с гледишта народног свакако виши него опери, кренуто подупирати. Непотпуни ансамбли и још лоши комади да како, да су га мало кадри привући, најмање ће пак привући у драму супротне нам елементе.

Позоришно особље напоскон са своје стране криво је антагонизму, што драматско особље мисли, да је тиме на неки начин понижено, подређено, што ужива знатно мање плаће од оперног особља, а ово опет, што мисли, да је, јер је боље плаћено, узвишено над оним првим. То су врло криви појмови, јер чланови хрватског народног позоришта, били они представљачи или певачи, у свом су чину посве равни, шта више, гости опере, премда боље плаћени, нису равни стално ангажованим глумцима. По целом свету пак бива, да се певачи боље плаћају од глумаца, јер се и пре истроше од глумаца. Са тог је гледишта дакле најмање оправдано трвење.

Тако стојимо дакле с раздором и његовим поводима. Да видимо сад на посе стање драме и стање опере.

Хрватска драма, ако није за задњих година назадовала, напредовала сигурно није. Ваља овде лучити продукцију, која је нешто нарасла од приказивања, које није напредовало, јер под наплетком приказивања разумевамо узгој новог врсног нараштаја и углађење и усавршење глумаца, који већ дуже времена раде. Фрајденрајх и Мандровић, Милан, Сајевић и Бан, Ружићка и Бајза, Краљева, Перисова и Сајевићка — то су силе, које су већ постигле, што су могле постићи. Остају још Фијан, Петернекова и Фрајденрајхова. — зар је на њима сва будућност?

Изгубисмо Јовановића, истина његовом кривњом, Собјеску интригом, а та иста интрига привлачи к себи Ружићку, Бана, Антона, — друге чини безбрижним за завод на ком делују. А што онда?

Погледајмо сад, чим се хранимо.

Класична драма је посве немогућа, јер нити имамо јунака нити јунакиње, нити ансамбла, декламаторни и патетични комад има само Мандровића и Перисову, а има ће Фијана (Есесе) и Петернекову; фина дворска игра има само Ружићку и понешто Мандровића, ал' нема љубав-

ника, (ове партије супира Фијан, ал' његово је право поље већ споменуто, — пак... aut Caesar, aut nihil), комедија и карактерна игра, па шаллива игра још су најбоље оскрбљене, премда је и у њима ансамбл врло непотпун. Лакрдија и пучки комади немају правих репрезентаната, премда би се првој мгли прибројити Сајевић и Антон, а другој Фрајденрајх.

Према томе може си свако сам лако израчунати, колико нам тога недостаје и да ли одговара овакав ансамбл задаћи уметничког института? То је можда могло задовољавати пре 10 до 15 година, ал' данас више не, а чим даље, тим мање ће моћи задовољавати.

Хрватска драма дакле не одговара свом задатку ни погледом на број својих сила, нити погледом на свој репертоар, пошто се мора ексклузивно држати уско одмерених граница. А ипак би имала њезина сврха бити еминентно важна по развитак наше књижевности, хрватског језика и

уметности. Па ако то она сад или још није, то је само наша кривица, јер смо је до сад премало ценили и за њу се бринули.

С тога би прва и главна дужност интенданције морала бити, да настоји, да достојно попуни способе. Ја ћу према томе и према ономе, што ће још следити, ставити на крају чланка образложене предлоге.

Што се опере тиче стање је посве другачије него код драме. Од мало година од како се опера у нас стално почела певати, она је годимице напредовала, те се мора без оклевања признати, да је она ове године постигла вршак своје дотераности.

Ту се ваља да како ставити на искључиво становиште уметности, па се упитати, да ли је опера одговорила главним захтевима уметничког извађања, а за тим, да ли је привредила штогод хрватској гласбеној уметности?

(Наставиће се.)

Ж И С Т И Њ И.

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Народно позориште у Београду.) „Српске новине“ пишу: „Андрејана Лекуврерова? Ко би чуо за славу глумицу прошлога столећа, да је нису њени земљаци изнели у драми! Францеји с поштовањем спомињу њено име. Она је њина А зар мислите, да се уметник на томе пољу изгуби? Зар његово име после смрти за навек изчезне? Не! Утисци глумаца на гледаоце јесу моментани, али су они доста јаки, да се упију у душу слушаочеву. Зар вам ни једна суза, коју пустите у позоришту, није пала на срце? Зар после представе не идете своје дому срцем чистијим? Утисци прелазе од рода на род — вечни су. Глумац је дао тело драми. Он влада целом множином гледалаца. Бурно одобравање му је као угодан ветар, који тера лађицу својој мети. Али и ако по неки пут дође бура, нека се не боји, него нека корача напред. Талија му је одредила звезду. Она му сија на небу.“

Андрејана је живела у прошлом столећу, па је опет у спомена на њу жива. То је оно што вели Виктор Иго: „Pour qu' un esprit donne toute sa clairté, il lui faut la mort.“

У четвртак 22. о м. гледасмо „Андрејану Лекуврерову“ од Скриба Легуве-а. Ми ћемо у кратко рећи што о њој. — Младу глумицу љуби Мориц, гроф саксонски. Жена војводе буљонског љуби Морица. Ето јој супарнице. Сплетке почињу. Војвоткиња је тражила ма какав начин, да се освети својој супарници. Оне се познаду у једној кући, у улици Гранж-Бателијеру. Четврти је чин... Он је понајбољи. Ве-

лика господина захтева од Андрејане, да им штогод из своје улоге изговори. Поштен карактер њен међу тако ниске карактере. Мориц је до војвоткиње. Андрејана почне Федру.

У говору се окрене војвоткињи продужујући: Oui, content dans le crime une honteuse paix, ont su se faire un front qui ne rougit jamais! То је било доста... Das eifersüchtige Weib ist eine erboste Schlange, вели Берне. Киту цвећа посуту отровним прашком шаље војвоткиња Андрејани, ону киту, коју је дала Морицу. Она умре у оном тренутку, кад јој Мориц вели, да ће је за жену узети.

Погледамо ли комад ма са које стране, он је лепо израђен. Заплет ваљан, пун ефекта, који гледаоца јако потреса, дијалог пун — у опште комад ваљан.

Г-ђа Штроцијева почастила нас као Андрејана. Чим се појавила, публика ју је поздравила, које је и у току представе чинила. То је знак колико наша публика уме да цени њено уметничко играње. Сваки покрет био је карактеристичан. Онај жар нежне љубави, па после ону патњу извела је она тако, да смо са њом били потпуно задовољни. Ми ћемо је задржати у лепој усмемени, а мислим да ће и она нас.

Приказивање комада било је дивно, поред ваљане игре г. Јовановића (Мориц), и г. Рајковића (Мишељ) А и вешто изведена игра г. Суботића (Шатељ) пријатно нас је дирнула.“

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

48. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 33.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 8. АПРИЛА 1879.

Први пут:

ДРУЖИНА.

Шаљива игра у 5 чинова, написао Е. Скриб, с француског превео Д. Н. Јовановић.

О С О Б Е:

Гроф Мирмон, пер француски	Рајковић.
Цезарина, његова жена	Д. Ружићка.
Агата, кћи његова од прве жене	Л. Хаџићева.
Едмунд Варен, млад адвокат	Лукић.
Бернардет, лечник	Ружић.
Оскар Риго, рођак цезаринин	Добриновић.
Гроф Монтликар, научењак	Зорић.
Зоја, његова жена	М. Рајковићка.
Дитиље, књијар	Марковић.
Сан Естев, песник	Јовановић.
Дерусо, живописац	Десимировић.
Слуга код Монтликара	Ћирић.
Слуга код Мирмона	Поповић.

Догађа се у Паризу: први чин код Монтликара, други код Оскара, остата три чина код Мирмона.

У среду 11. априла Свечана представа у прославу сребрне свадбе њихових царских и апостол. краљевских Величанства краља Фрање Јосифа I. и краљице Јелисавете, с новом поделом улога први пут: „Марија Стјуартова“. Жалосна игра у 5 чинова, написао Фридрих Шилер.

Ко од наших претплатника жели своја места за свечану представу задржати, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдуже до среде до 10 сахата пре подне.

Умољавају се поштовани претплатници, да би први, други, а сада већ и трећи део своје претплате изволели исплатити у трговини браће М. Поповића.

Улазнице могу се добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.